

Nr 53.

Ankom till riksdagens kansli den 24 maj 1921, kl. $\frac{1}{2}$, 10 f. m.

Utlåtande, i anledning av väckta motioner om åvägabringande av utredning och förslag rörande en reform av jordbrukets kreditväsen.

I två till bankoutskottets förberedande behandling hänvisade likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 42 av herr *Johansson* i Friggeråker jämte sex av kammarens övriga ledamöter och den andra inom andra kammaren under nr 220 av herr *Ericson* i Obergå tillika med sexton av kammarens övriga ledamöter, har hemställts, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning rörande en reform av det svenska *jordbrukets kreditväsen* i sådan riktning, att jordbrukarna i vårt land frigöras från de nuvarande enskilda bankinrättningarna genom att krediten för jordbruket ordnas förmedelst sådana kreditinrättningar, vari jordbrukarna själva äro delägare och över vilka *de hava ledningen samt vilkas vinst helt och hållet kommer jordbrukarna själva till godo*; samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen i fråga giver anledning».

Till stöd för yrkandet har i motionerna anförts följande:

»Bland orsakerna till det svenska jordbrukets svårigheter under den senaste mansåldern har varit det i flera hänseenden otillfredsställande sätt, varpå jordbrukskrediten varit ordnad. Hypoteksväsendet i vårt land, sådant detsamma varit gestaltat efter hypoteksföreningarnas och Allmänna Hypoteksbankens inrättande, har visserligen i sin mån tillgodosett jordbrukets behov av bottenkredit. Emellertid är den uppfattningen ganska allmän bland vårt lands jordbrukare, att hypoteksföreningarna numera mindre än förr fylla sin uppgift. Detta beror

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 8 saml. 44 häft. (Nr 53.)

särskilt på kapitalrabattsystemet och på att icke tillräcklig hänsyn toges till åbyggnader och växande skog m. m. Med anledning härav vända sig hemmansägarne i stor omfattning till andra bankinrättningar med ansökningar om lån mot in-teckning i fastigheterna. Dessa in-teckningar betraktas ofta såsom sekundära säkerheter och lantmännen få fördenskull i sådana fall erlägga lika höga räntor för dessa lån som för lån, vilka upptagas mot vanlig borgen såsom säkerhet. Hemmansägarne få härigenom betala alltför höga räntor, varigenom de icke sällan råka i trångmål och livsmedelsproduktionen menligt påverkas.

Den sekundära fastighetskrediten ombesörjes delvis av sparbankerna, vilka i vissa fall och på en del trakter, där lantmannainslaget i styrelserna gjort sig mera gällande, tillämpa för jordbruket skäligen räntesatser. På grund av sparbankernas otillräckliga resurser hava de emellertid icke på långt när kunnat fylla behovet. Därtill kommer, att sparbankernas medel, vilka i stor utsträckning hopbringats genom insättningar från jordbruksbefolkningen, till alldeles för stor del utlånas till yrkesutövare och fastighetsägare i städer och industrisamhällen. Lantbrukarnas sparmedel komma på så sätt andra samhällsklasser än jordbrukarna till godo.

På grund av dessa förhållanden och det stora kapital, som numera kräves vid jordbruket, måste jordbrukarna vända sig till affärsbankerna med sina låneansökningar och tvingas sålunda att underkasta sig dessa bankers höga räntesatser och övriga för jordbruket oförmånliga lånevillkor. Med hänsyn till jordbrukets svaga räntabilitet inverkar detta högst ofördelaktigt på jordbrukets ekonomiska läge och i många fall drivas de skuldsatta jordbrukarna från sina fastigheter.

Beträffande jordbrukets driftskredit äga vi ännu icke inom vårt land något system, som kan tillfredsställa jordbrukarna och vinna deras fulla förtroende. Jordbrukskasserörelsen är ett steg i rätt riktning, men den är ännu alltför svagt utvecklad för att kunna fylla sitt syfte. I två skrivelser till Kungl. Maj:t den 29 december 1920 hava centralkassorna för jordbrukskredit själva erkänt detta förhållande. Bl. a. framhålles i dessa skrivelser att den genom kungl. förordningen den 11 juli 1918 åt medlemmarna av jordbrukskassor medgivna lånerätten är begränsad till högst 200 kronor per hektar odlad jord, varmed vederbörande medlem är delaktig i kassan och medansvarig för dess förbindelser, men att erfarenheten under den tid, jordbrukskasserörelsen bedrivits i vårt land, har ådagalagt, att denna lånerätt är alltför snävt begränsad. Penningvärdets nedgång till ungefär tredjedelen av det normala och den i följd därav ökade kostnaden dels för anskaffande av inventarier och dels för behövliga förbättringsarbeten göra, att endast ett fåtal jordbrukare kan hjälpa sig fram med den kredit, som jordbrukskassan med nu gällande bestämmelser är berättigad att lämna. I synnerhet bör enligt centralkassornas mening beaktas, att inventariernas relativa värde på en jordbruksegendom vid jämförelse med förhållandet för en mans-ålder tillbaka mer än fördubblats och att möjlighet måste beredas unga jordbrukare, som vilja uppsätta egna jordbruk, att förutom driftskapitalet erhålla lån för täckande av en del av uppsättningskostnaden.

Det bör vidare framhållas, att jordbrukskasserörelsen haft svårt att vinna utbredning och förtroende inom vidsträckta delar av vårt land samt att ingen

central bankinrättning finnes, som bygger på sammanslutning mellan jordbrukarna och lodes av dessa själva samt kan stödja centralkassorna. Följden härav har dess värre blivit, att dessa kassor måst söka stöd hos en enskild affärsbank, ett förhållande, som strider mot hela jordbrukskasserörelsens idé.

Vi anse i anledning av dessa förhållanden, att det är en av vårt jordbruks allra viktigaste livsfrågor för närvarande att få till stånd en genomgripande reform av jordbrukets såväl fastighets- som driftskredit. 1918 års lagtima riksdag begärde i en skrivelse utredning av frågan om den sekundära fastighetskrediten, men dels har denna utredning ännu icke blivit igångsatt och dels är den sekundära fastighetskrediten endast en del av den fråga, som vi här önska måtte bli upptagen till undersökning. Sagda riksdagsskrivelse kan sålunda icke lägga hinder i vägen för att riksdagen nu begär en utredning av jordbrukets kreditfråga i hela dess omfattning.

Såsom riktlinjer för den av oss begärda reformen av jordbrukskrediten önska vi, att hela jordbrukskrediten, såväl den primära som den sekundära fastighetskrediten ävensom driftskrediten ordnas på ett sätt, som garanterar att räntekomsterna, vilka uppstå på jordbrukets in- och utlåning, helt och fullt komma jordbrukarna och jordbruket till godo. Helst vore önskvärt om det kunde ordnas så, att dessa olika grenar av kreditrörelsen på varje ort ombesörjdes av en och samma bank eller kreditförening. För att dessa jordbrukets kreditinrättningar skola kunna fylla sin uppgift böra de stödjas av en central penninginrättning, vilken erhåller rätt att till lägsta ränta upptaga lån ur statens pensionsfonder och postsparbanken jämte andra allmänna penninginstitutioner ävensom vidare rediskonteringsrätt i riksbanken. Från statens sida måste jämväl tillräckliga fonder ställas till förfogande, åtminstone till den centrala penninginrättningen.

Jordbrukets speciella kreditbehov kunna, som bekant, uppdelas i tre större kategorier, den *primära fastighetskrediten*, som har till ändamål att förmedla fastighetsomsättningen och underlätta förvärvandet av lämpligt bruksområde, den *sekundära fastighetskrediten* med huvudsakligt ändamål att bereda tillgång till det kapital, som erfordras för anläggningar och förbättringsarbeten, vilka endast efter längre tid kunna beräknas återgälda nedlagda kostnader, samt slutligen själva *driftkrediten*, som avser att i första hand täcka de regelbundet återkommande behoven av rörelsekapital men även att möjliggöra sådana förbättringsåtgärder, som kunna förväntas mycket snart återgäldas genom ökad avkastning från fastigheten.

Frågan om lämpliga åtgärder för ordnandet av jordbrukets kreditförhållanden har sedan länge varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet. Man har därvid först inriktat sig på att söka förbättra förhållandena på driftkreditens område. Utskottet vill i detta avseende erinra, att Kungl. Maj:t efter åtskilliga förarbeten till 1915 års riksdag avlät proposition angående åtgärder från det allmännas sida för beredande av driftkredit åt idkare av mindre jordbruk. Enligt Kungl. Maj:ts förslag

Utskottet.

skulle denna kredit ordnas på kooperativ grund genom bildande av dels smärre lokalföreningar, *jordbrukskassor*, och dels större föreningar, utgörande sammanslutningar av jordbrukskassorna för ett till tre län och med benämning *centralkassor* för jordbrukskredit.

Jordbrukskassor och centralkassor, som vunne godkännande från det allmännas sida, skulle erhålla statsbidrag, de förra till förvaltningskostnader under viss tid, de senare till såväl organisations- som förvaltningskostnader. För att vinna dylikt godkännande skulle kassorna vara organiserade såsom ekonomiska föreningar med begränsad personlig ansvarighet samt i stadgarna innehålla vissa bestämmelser, sålunda för jordbrukskassor bland annat angående rätt till delaktighet och delägares lånerätt. För rörelsen erforderligt kapital skulle erhållas dels genom inlåning, vartill viss rätt medgavs, dels ock genom anlåtande av kredit, därvid särskilt möjlighet till lån från postsparbanken och pensionsfonden bereddes. Härjämte skulle för varje godkänd centralkassa från riksgäldskontoret till riksbanken överlämnas statsobligationer till värde av 100,000 kronor att av riksbanken innehavas såsom en gemensam pant för samtliga centralkassans förbindelser.

Kungl. Maj:ts proposition bifölls av riksdagen.

Utskottet anser sig vidare böra erinra därom, att de sålunda år 1915 av statsmakterna fastställda bestämmelserna sedermera undergått vissa ändringar. Efter propositioner till riksdagen åren 1918 och 1920 höjdes statsbidragen, varjämte innevarande års riksdag med bifall till Kungl. Maj:ts förslag för samma år medgivit centralkassa viss tillfällig förhöjning i statsbidraget.

Dessutom har år 1918 efter riksdagens hörande dels beslutits vissa ändringar i bestämmelserna för godkännande av jordbrukskassor och centralkassor, varigenom bland annat medlems i jordbrukskassa lånerätt ökats, dels ock medgivits rätt för centralkassa att till medlemmar intaga andra ekonomiska föreningar än jordbrukskassor.

Motionärerna förmena, att de åtgärder, som sålunda vidtagits av statsmakterna i fråga om jordbrukets driftkredit, icke varit tillfyllest för ett rationellt ordnande av jordbrukets kreditförhållanden och framhålla, att jordbrukskasserörelsen haft svårt att vinna utbredning och förtroende inom vidsträckta delar av landet. I detta sammanhang erinras tillika i motionen om en från centralkassorna till Kungl. Maj:t ingiven framställning, avseende att åt jordbrukskassornas medlemmar bereda en ökning av den, enligt vad erfarenheten syntes hava ådagalagt, alltför snävt begränsade lånerätten.

Såsom framgår av Kungl. Maj:ts förut omförmälda proposition angående tillfällig förhöjning av statsunderstödet till vissa centralkassor, har Kungl. Maj:t ansett nyssberörda framställning icke nu böra föranleda någon åtgärd; och har departementschefen därvid erinrat, att 1918 års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t begärt en allsidig utredning, huruvida och i vad mån åtgärder från statens sida kunde vidtagas till den sekundära fastighetskreditens ändamålsenliga ordnande. Tillika har departementschefen meddelat, att den förberedande behandlingen av ärendet givit vid handen, att det syntes vara erforderligt att för utredningen tillkalla sakkunniga. Härvid skulle till bedömande upptagas såväl ovanberörda framställning från centralkassorna som åtskilliga till jordbruksdepartementet inkomna framställningar, särskilt avseende åtgärder för beredande av möjlighet att belåna inventarier.

Utskottet anser sig böra erinra därom, att, såsom ock framgår av 1918 års förenämnda riksdagsskrivelse, den då begärda utredningen avsåg allenast den sekundära fastighetskreditens ordnande. I likhet med motionärerna anser emellertid utskottet, att vid en blivande utredning frågan om jordbrukets kreditväsen bör upptagas i hela dess vidd, således även den primära fastighetskrediten. Denna kredit förmedlas för närvarande för jordbrukets del av Sveriges allmänna hypoteksbank och de hypoteksföreningar, för vilka denna är förläggare. Enligt gällande bestämmelser äga hypoteksföreningarna utlåna lån till högst hälften av vederbörande egendoms taxeringsvärde eller vid »hypoteksvärdering» åsatta värde, varvid endast jordvärdet men icke åbyggnader, skog eller annat, som kan skiljas från egendomen, får tagas i beräkning. Enligt utskottets mening torde vid en blivande utredning särskilt böra under-ökas, i vad mån den övre gränsen för den primära krediten skulle kunna höjas utan fara för densammnas försämring och fördyring ävensom i samband därmed huruvida icke hypoteksföreningar och sparbanker skulle kunna i högre grad än nu är fallet tillgodose ifrågasavarande kreditbehov.

Vad den sekundära fastighetskrediten beträffar, torde utöver de synpunkter, som framhållas under ärendets behandling vid 1918 års riksdag, böra tagas under övervägande bland annat frågan om den sekundära kreditens frigörande i möjligaste mån från de enskilda affärsbankerna i syfte att genom en minskning av marginalen mellan in- och utlåning begränsa de betungande ränteutgifter, som för närvarande påvilar jordbruket. Det synes därvid kunna ifrågasättas, huruvida icke denna kredit skulle kunna omhändertagas antingen av de nuvarande hypoteksföreningarna och sparbankerna eller ock av särskilda vid sidan av hypoteksföreningarna

arbetande kreditföreningar, med stöd eventuellt från någon central penninginrättning, i vilka kreditföreningar jordbrukarna själva äro delägare och där alltså vid lånevillkorens bestämmande största möjliga hänsyn tages till jordbrukets intressen. Tillika måste tillses, att dessa kreditföreningars utlåningsverksamhet bedrives med tanke jämväl på det mindre jordbrukets och egnahemsrörelsens kreditbehov.

Åberopande vad sålunda anförts, får utskottet, som livligt behjärtar det med motionerna avsedda syftet, hemställa,

att riksdagen, i anledning av förevarande motioner I : 42 och II : 220, må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allsidig utredning, i överensstämmelse med vad här ovan framhållits, av frågan om ordnande av jordbrukets kreditväsen samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen må föranleda.

Stockholm den 24 maj 1921.

På bankoutskottets vägnar:

EMIL KRISTENSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

av första kammaren: herrar *Gustafsson, Lindley, Vindahl, Johansson* i Friggeråker, *Wigforss, Walles, Pettersson, S. M. och Andersson* i Hägelåkra samt

av andra kammaren: herrar *Kristensson, Gustafsson* i Örebro, *Janson* i Kungsör, *Wikström, Bäcklund, Johansson* i Brånalt, *Kloo och Lindström* i Mörby.

Reservation

av herrar *Kristensson, Vindahl, Janson* i Kungsör och *Bäcklund*, vilka ansett, att utskottets yttrande och hemställan bort hava följande lydelse:

»Jordbrukets — — — belåna inventarier (sid. 3—5).

Såsom av det anförda framgår, har riksdagen redan begärt en utredning av frågan om den sekundära fastighetskreditens ändamålsenliga ordnande; och torde, enligt vad utskottet under hand inhämtat, inom den allra närmaste framtiden särskilda sakkunniga komma att inom jordbruksdepartementet tillkallas för verkställande av berörda utredning. Under sådana förhållanden och då vid en dylik utredning jämväl frågan om den primära fastighetskrediten, enligt vad utskottet vidare inhämtat, torde komma att beröras, har utskottet icke ansett sig böra förorda motionärernas förslag om en ytterligare skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t.

Beträffande för övrigt den föreliggande motionen synas däri angivna riktlinjer lida av oklarhet och således icke vara av beskaffenhet att böra läggas till grund för den kommande utredningen.

Vad nu först angår tanken på att ytterligare anlita sparbankerna, torde det enligt utskottets mening erbjuda stora svårigheter att, på sätt man velat göra gällande, i lagstiftningsväg meddela bestämmelser rörande dispositionen av sparbankernas medel. Det torde nämligen vara uppenbart, att man icke lämpligen kan ålägga sparbankerna att i första hand utlämna lån till en viss grupp av näringsidkare liksom ej heller de senare att insätta sina sparade medel i vissa slag av banker. I den mån motionärerna kunna åsyfta att genom statligt ingripande skapa ett nytt komplex av sparbanker, vilkas insättare och låntagare ävensom huvudmän uteslutande skulle utgöras av jordbrukare, håller utskottet före, att, därest ett allmänt behov av sådana sparbanker skulle föreligga, det i främsta runnet torde tillkomma jordbrukarna själva att upprätta sådana sparbanker. Denna utväg synes i varje fall böra prövas, innan statens medverkan kräves.

Motionärerna hava därutöver framhållit angelägenheten av att jordbrukets kreditväsen reformeras i sådan riktning, att jordbrukarna i vårt land frigöras från de nuvarande enskilda bankinrättningarna genom att krediten för jordbruket ordnas förmedelst sådana kreditinrättningar, vari jordbrukarna själva äro delägare och över vilka de hava ledningen samt vilkas vinst helt och hållet kommer jordbrukarna själva till godo. För att dessa jordbrukets kreditinrättningar skulle kunna fylla sin uppgift, borde de enligt motionärernas mening stödjas av en central penninginrättning, vilken skulle erhålla rätt att till lägsta ränta upptaga lån ur statens pensionsfonder och postsparbanken jämte andra allmänna penninginstitutioner ävensom rediskonteringsrätt i riksbanken. Från statens sida skulle jämväl tillräckliga fonder ställas till förfogande, åtminstone till den centrala penninginrättningen.

Det må härvid erinras, vilket också lärer framgå av den tidigare lämnade redogörelsen, att genom de åtgärder i avseende å jordbrukskreditens ordnande, som hittills vidtagits av staten, skapats ett nytt system av kreditinrättningar, byggt på kooperativ grund. Att innan tillräcklig erfarenhet vunnits av det så nyligen införda kreditsystemet tillskapa ännu ett sådant kan icke vara lämpligt, och i varje fall måste det innebära stora betänkligheter att under nu rådande statsfinansiella förhållanden söka åstadkomma en med statsmedel understödd central penninginrättning för ifrågavarande ändamål.

Utskottet hemställer alltså,

att förevarande motioner I: 42 och II: 220 icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.»
